

LUKA RUDIĆ¹

Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet

PREVODILAC – PRIPOVEDAČ – ISTORIČAR:
MONTIRANJE VIRTUELNOG U DELU VALTERA
BENJAMINA²

Sažetak: Filozofija Valtera Benjamina često se tumači kroz različite etape njegovog misaonog puta. U tematskom smislu, ta podela dakako stoji. Međutim, u ovom radu, s obzirom na nekoliko eseja koji ne pripadaju istim fazama njegovog životno-misaonog puta, potrudimo se da pokažemo da postoji izvesna linija koja ih povezuje. Ta linija, prevashodno, otkriva se kroz pojam virtuelnosti. Njegovo mišljenje ne polazi od puke faktičnosti fenomena, već nastoji da misli prostor različitih mogućnosti fenomena da se ispolje drugačijim u budućnosti – njegovi pojmovi ostaju otvoreni za sopstveno *nadživljavanje*. U tom smislu, analizirajući njegove rane eseje *O jeziku uopšte i jeziku ljudi* te *Zadatak prevodioca*, uz njegov pozni esej *Pripovedač* i različite fragmente u kojima piše o istoriji, pokušaćemo da pokažemo da su zadaci prevodioca, pripovedača i istoričara umnogome sličniji nego što se to čini.

Ključne reči: Benjamin, jezik, prevođenje, pripovedanje, iterabilnost, istorija, istorijski materijalizam, virtuelno

UVOD

Misao Valtera Benjamina (Walter Benjamin), iako bitno tematski inspirisana devetnaestim vekom, u mnogim svojim aspektima odbija da bude misao devetnaestog veka. To odbijanje je

¹ E-mail adresa autora: lukarudic@gmail.com

² Ovaj rad predstavlja izmenjeni deo istraživanja iz završnog rada na master akademskim studijama filozofije.

vidljivo i u sklonosti da se ne misli sistemski: njegova misao izražena je u različitim crticama, fragmentima te kratkim esejima, nasuprot klasičnoj filozofskoj strategiji gde bi autor imao jedno, ili nekoliko *glavnih sistemskih* dela u kojima bi izložio sopstveni konceptualni aparat koji bi kasnije primenjivao na različite fenomene. Benjaminov *Projekat Arkade* upadljivo principijelno istrajava u toj antisistemskoj nameri: to je zbirka svesno konfigurisanih citata – izvađenih iz konteksta³. O tome sam Benjamin govori eksplicitno u svojoj ranijoj fazi: u *Spoznajnokritičkom predgovoru* za svoj habilitacijski rad *O poreklu nemačke žalobne igre* pisanom 1925. te naknadno objavljenom 1928. godine, o filozofskom sistemu on govori kao o „paukovoju mreži pojmova“⁴, koji boluje od sinkretizma u nastojanju da čitav svet obuhvati u sebe, ispostavljajući istinu koja ispada spoljašnjom istom tom svetu. Nasuprot tome, u istom delu, on postavlja „(...) predstavljanje istine, traktatno mišljenje i mozaik“⁵. Benjaminovo mozaičko mišljenje, svedoči Finkeld (Dominik Finkelde), „(...) napreduje više u ulomcima i diverzijama, nego li u klasičnim dijalektičkim dedukcijama“⁶. Mozaičnost, međutim, ne predstavlja ekskluzivnu odliku njegovog mišljenja, već takvu misao Benjamin vidi i kao putokaz za filozofiju u najširem smislu: „Kao što se kod mozaika, uprkos rasparčavanju u kapriciozne komadiće, ostaje očuvana njegova veličanstvenost, tako ni filozofsko promatranje ne strahuje da će izgubiti zamah“⁷.

³ O tome da *Arkade* predstavljaju *svestan* pokušaj da se citati istrgnu iz konteksta zadobijajući, upravo tako, novi kontekst, govori i sam autor. (Videti: Benjamin, W., *The Arcades Project*, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, London, 1999. str. 476. (sveska N))

⁴ Benjamin, V., *Porijeklo njemačke žalobne igre*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1989., str. 8.

⁵ Isto.

⁶ Finkelde, D., “The Presence of the Baroque: Benjamin’s ‘Ursprung des deutschen Trauerspiels’ in Contemporary Contexts”, u *A Companion to the Works of Walter Benjamin* (ed. Goebel J. R.), Camden House, New York, 2009., str. 49.

⁷ Benjamin, V., *Porijeklo njemačke žalobne igre*, str. 8.

Dato, međutim, predstavlja problem i za interpretatore: imajući u vidu samu prirodu Benjaminovog mišljenja, različite etape tog mišljenja teško je postaviti u nekakav sistem. „Istina je da sam Benjamin nigde nije postavio sistem i da nijedan prethodni model sistematičnosti, strogosti ili konzistentnosti nije lako upotrebljiv za karakterizaciju njegovih spisa.”⁸ Nasuprot klasičnom sistemskom izlaganju, Benjamin, sudeći prema Paićevom (Žarko Paić) stanovištu, pribegava izvesnom montiranju: „Danas više nema sumnje: poduhvat Waltera Benjamina da iz duha arhiva i biti konstrukcije shvati što jest vrijeme ubrzane povijesti iščeznuća sabrao se u ideji mišljenja-pisanja kao montaže i sklopa ‘misaonih slika’.”⁹ Pisati, a u širem smislu i misliti, znači montirati¹⁰ – konfigurirati različite citate, mesta, ideje, premeštati ih i pokušavati stvoriti nekakav sklop *komadića* kao u mozaiku. Izvesni sklop, naime, treba da blesne smislom. Posmatramo li stvar iz date perspektive, poteškoća o kojoj smo govorili vezano za sistematizaciju Benjaminovog mišljenja to i nije. Umesto pokušaja da se isplete *paukova mreža pojmova* kojom bismo ulovili, ako ne ceo svet, onda makar celog Benjamina, moguće je primeniti jednu benjaminovsku strategiju – poput Paićevog dela, uz, razume se, i mnoge druge, moguće je montirati tekst o samom Benjaminu bez pretenzije da se njegovo mišljenje uokviri u sistem. Sama ta konfiguracija, čini se, predstavlja interpretaciju.

⁸ Friedlander E., *Walter Benjamin: A Philosophical Portrait*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, London, England, 2012., str. 2. [preveo autor] [sve citate sa engleskog jezika u ovom radu preveo je autor]

⁹ Paić, Ž., *Anđeo povijesti i mesija događaja*, Fakultet za medije i komunikacije, Beograd, 2018., str. 7.

¹⁰ „(...) poreklo principa montaže nepogrešivo se mora pronaći u filmu” (Štrajn D., “The Principle of Montage and Literature: Fragmented Subjectivity as the Subject-matter in Novel, Film and Digital Forms of Naration”, u *Primerjalna književnost*, vol. 37, no. 2, Ljubljana, 2014., str. 5) Iz ove perspektive bi se takođe moglo prići Benjaminovom mišljenju: naime, poreklo njegovog izraženog zainteresovanja za fenomen filma moguće je tražiti upravo u tome što film počiva na montiranju različitih scena, sekvenci te time omogućuje drugačiju vrstu pogleda. Na ovom mestu, ova teza ostaje samo nabačena, i imajući u vidu okvire ovog rada nju dalje nećemo razvijati.

Benjaminova filozofija je i u tematskom smislu veoma razučena. Upravo zbog toga, interpretatori često nastoje da uvedu svojevrstu periodizaciju njegovog mišljenja. Rolf Tiedeman (Rolf Tiedemann) govori o tri Benjaminova životno-misaona puta: mladost i rani stadijum, zrelost te kasno mišljenje¹¹. U ranom stadijumu Benjamin je tematski prevashodno zainteresovan za filozofiju jezika te romantizam, dok se njegovo kasno mišljenje odnosi na njegovu *teološko-marksističku fazu*. Paić pažljivo govori o „(...) stanicama na Benjaminovom putu”¹²: to su „romantizam i estetika melanholije” između 1917. i 1924., „nadrealizam i avangarda” od 1924. do 1934. i „mesijanska politika i tehnika” od 1935. do 1940¹³. Imajući u vidu to da u ranom eseju *O jeziku uopšte i jeziku ljudi* iz 1916., Benjamin stvara teoriju jezika inspirisanu pričom o postanju te jevrejskom teologijom, da u svom čuvenom eseju o umetničkom delu iz 1935–1936. godine govori o *iščezavanju aure* kod umetničkog dela reprodukovano tehničkim sredstvima, te da u *Tezama o istoriji* iz 1940. piše o istorijskom materijalizmu, ovaj jaz između ranog i poznog Benjamina čini se izuzetno dubokim i kompleksnim. Naša namera u ovom radu, međutim, jeste da prikažemo isti misaoni gest koji postoji u različitim fazama njegovog rada i to kroz tri figure: analizirajući Benjaminovog prevodioca, pripovedača i istoričara. Kroz analizu *Zadatka prevodioca* iz 1923., *Pripovedača* iz 1936. te pomenutih *Teza o istoriji*, pokušaćemo da ukažemo na nit koja približava poznog Benjamina ranom. To ne znači da kontinuitet koji ćemo pokušati da predstavimo svedoči o tome da je Benjamin jedan i da je periodizacija njegovog rada u pogledu na tematske okvire nemoguća – naprotiv, ona je i više nego očigledna. S druge strane, ovaj tekst još manje namerava da sistemski pristupi filozofiji ovog autora – rad isključivo veruje u svoju sposobnost da bude montaža kroz koju će rani Benjamin da osvetli poznog, i obrnuto.

¹¹ Paić, Ž., *Anđeo povijesti i mesija događaja*, str. 59.

¹² Isto.

¹³ Isto.

PREVODILAC: SAOPŠTIVOST I PREVODIVOST

U želji za iskušavanjem pomenutog uverenja, pre svega ćemo konsultovati raniji Benjaminov esej koji slovi *O jeziku uopšte i jeziku ljudi* iz 1916. godine, kojeg ćemo razmotriti iz perspektive jednog manje uobičajenog pristupa kojeg možemo pronaći u savremenoj studiji Semjuela Vebera (Samuel Weber) *Benjaminove –abilnosti*¹⁴. Upravo ćemo gest iz pomenute studije primenjivati na sva druga mesta. Naime, u ranom eseju o jeziku Benjamin iznosi iznenađujuće teze: može se govoriti o jeziku muzike ili plastike¹⁵, o jeziku tehnike koji nema nikakve veze sa stručnim jezikom tehničara¹⁶ itd. U tom smislu, na početku, treba razumeti i naslov ovog eseja – naime, pojam jezika po obimu već uveliko prevazilazi puki jezik ljudi. „Nema takvih bivanja ili stvari – ni u živoj ni u neživoj prirodi, koji na izvestan način ne bi učestvovali u jeziku, za sve njih je bitno da saopštavaju svoju duhovnu sadržinu.”¹⁷ Dakle, gotovo svaki aspekt stvarnosti učestvuje u jeziku jer saopštava svoju duhovnu sadržinu. Jasno je, shodno navedenom, da njegov esej ne pretenduje na semiološku ili logičku analizu funkcionisanja jezika. Naprotiv, pominjanje *duhovne sadržine* već na samom početku, sugerise pomeranje rasprave na ontološki teren. „Teorija jezika, on [Benjamin] piše, mora izbeći dve do sada preovlađujuće tendencije u koncepciji jezika: ‘buržoaski’ pristup, koji jezik tumači kao instrument ili sredstvo [Mittel] za postizanje cilja; kao i ‘teološko-mistički’ pristup, koji hipotezuje i hipostazira jezik kao cilj sam po sebi.”¹⁸ Buržoasko mišljenje misli pojam jezika koji podrazumeva referenta i onog koji referiše: u tom smislu, na predmet *iz* stvarnosti referiše reč kao

¹⁴ U originalu: “Benjamin’s –abilities”.

¹⁵ Benjamin, V., „O jeziku uopšte i jeziku ljudi”, u *Eseji*, Nolit, Beograd, 1974., str.30.

¹⁶ Isto.

¹⁷ Isto.

¹⁸ Weber, S., *Benjamin’s abilities*, Harvard University Press, Cambridge, 2008., str. 38.

označitelj koju izgovara onaj koji reč koristi kao sredstvo saopštavanja. Jezik je tako instrument koji čovek svesno koristi ne bi li saopštavao svoje misli sa drugim ljudima. Jezik nije, prema Benjaminu, niti *cilj po sebi*, on ne predstavlja nekakav izdvojeni svet za sebe, naprotiv, u njega uvire stvarnost i on u stvarnost uvire. „Šta saopštava jezik? Njemu odgovarajuće duhovno biće. Treba fundamentalno znati da se ovo duhovno biće saopštava ‘u’ jeziku, a ne ‘kroz’ jezik.”¹⁹ Jezik nije spoljašnje sredstvo, koje onda referiše te označava neke duhovne sadržaje, naprotiv, samo duhovno biće je već *u jeziku*. Dvostrukost samog pojma *logos*, sudeći prema Benjaminovom eseju, najdublji je izraz paradoksalnosti relacije istovetnosti koja postoji između jezičkog i duhovnog bića²⁰. Taj paradoks će nas, međutim, dovesti do centra jezičke teorije. Upravo u tom kontekstu, Štern (Alexander Stern) primećuje da je „(...) ovo razdvajanje lingvističkog i intelektualnog bića²¹, štaviše, samo privremeno”²², imajući u vidu da će paradoksalni identitet biti svojevrsno razrešenje. Paradoksalni identitet otkriva se u sledecem: „Duhovno biće istovetno je sa jezičkim samo ukoliko se može saopštiti.”²³ Drugim rečima, ono *saopštivo* duhovnog bića jeste njegovo jezičko biće. Čini se da je ovu relaciju pogrešno razumeti kroz relaciju označitelj-označeno, jezičko biće nije spoljašnji označitelj duhovnog, ono je, naprotiv, sadržano u duhovnom, ali ga ne izražava bez ostatka. Shodno tome, postaje jasniji Benjaminov primer sa lampom: „Jezik ove lampe, na primer, ne saopštava lampu (jer duhovno biće lampe, ukoliko se može saopštiti, uopšte nije sama lampa), nego: jezičku lampu (...)”²⁴ Nasuprot, dakle, standardnom

¹⁹ Benjamin, V., „O jeziku uopšte i jeziku ljudi”, str. 30.

²⁰ Isto.

²¹ U ranijem tekstu smo govorili o pojmovnom paru jezičko-duhovno biće, odnosno sadržini, imajući u vidu prevod Milana Tabakovića.

²² Stern, A., “‘The Mother of Reason and Revelation’: Benjamin on Metaphysics of Language”, *Critical Horizons*, published online, 2017., str. 6.

²³ Benjamin, V., „O jeziku uopšte i jeziku ljudi”, str. 31.

²⁴ Isto.

buržoaskom ili teološko-mističkom razumevanju jezika, Benjamin uspostavlja treće. To je ono koje se oslanja na *medijalnost jezika*: „svaki jezik se saopštava u samome sebi, on je u najčistijem smislu medijum saopštavanja. Medijalnost, to jest neposrednost svakog duhovnog saopštavanja,(...)”²⁵ Jezik, dakle, saopštava samog sebe, te tako uopšte ne označava neku stvar kojoj bi dolazio spolja. Naprotiv, on saopštava ono što je intrinzično samoj duhovnoj sadržini, a to je upravo njegova saopštivost. „Sadržine jezika nema; (...) jezik saopštava (...) mogućnost saopštavanja kao takvu.”²⁶

Prethodna analiza, naime, odnosi se na nekoliko početnih stranica eseja o jeziku. Na ovom mestu, imajući u vidu potrebe ovog rada ali i njegov strateški pristup, o daljem tekstu nećemo raspravljati²⁷. Nama je, prevashodno, važno opisano Benjaminovo razumevanje dva pojma, koji će nam poslužiti da ocrtaemo gest njegovog mišljenja i na drugim tematskim nivoima. Za to će nam, kao temeljna linija interpretacije, koristiti Veberovi uvidi. Naime, on polazi od delezijanskog razumevanja onog virtuelnog: „Ako Delez, kao što smo videli, opisuje ‘strukturu kao realnost onog virtuelnog’, moglo bi se reći da Benjamin tumači virtuelnost kao realnost ovdestrukture, kao realnost pojma.”²⁸ Ne bi li potvrdio prethodnu tezu, Veber koristi tekstualni pristup kojeg Salzani (Carlo Salzani) smatra brilijantnim²⁹: on analizira sintaksičke te gramatičke konstrukcije pojedinih reči, naročito vodeći računa o konstrukcijama na izvornom nemačkom te problematici koja proizilazi iz određenih prevoda na

²⁵ Isto.

²⁶ Isto, str. 34.

²⁷ U daljem tekstu, međutim, ima veoma interesantnih mesta: pre svega se govori o mestu čoveka u odnosu na postavljeno razumevanje odnosa duhovnog i jezičkog bića. S druge strane, kroz ovu najopštiju koncepciju Benjamin nudi i jedno interesantno razumevanje samog *imena* kao i *priče o postanju*.

²⁸ Weber, S., *Benjamin's abilities*, str. 38.

²⁹ Salzani, C., “Review of ‘Review of Sam Weber, Benjamin's –abilities’”, *Bryn Mawr Review of Comparative Literature*, Vol. 7, No. 1, Bryn Mawr College, 2008., str. 1.

engleski jezik. U najopštijem smislu, Veber primećuje simptomatičan jezički gest kod Benjamina: on primećuje sufiks na nemačkom „-barkeit”, odnosno „-bar(e)”, što na engleskom jeziku prevodi kao „-ability”, dok mi prevodimo doslovce „-abilnost”³⁰. Upravo je tim lingvističkim postupkom zadobijen centralni pojam prethodne rasprave: „*mittelbar*” i „*unmittelbar*” – saopštivost i neposrednost. Dakle, dodajući sufiks „-abilnost” Benjamin virtuelizuje pojam. Ukoliko bismo saopštivost shvatili kao puko saopštenje ili saopštavanje, utoliko bi jezička teorija o kojoj govorimo postala građanskom – jezik bi služio kao puko sredstvo saopštavanja i proste komunikacije. Naprotiv, sugeriše Veber, *saopštivost* ne dopušta potpunost „prenošenja-poruke”, već u sebi sadrži prostor različitih mogućnosti i tek tako jezik može da se shvati kao čista medijalnost: „(...) ono što je ‘neposredno’ je ono što je određeno mogućnošću da napusti sebe, svoje mesto i položaj, da se menja.”³¹ Veber se osvrće i na karakterističan Deridin (Jacques Derrida) pojam koji jasnije pokazuje Benjaminovo nastojanje – to je pojam iterabilnosti. „Ono mora biti ponovljivo – iterabilno – u apsolutnoj odsutnosti primatelja ili empirijski odredivog skupa primatelja.”³² Iterabilno, dakle, nije ono ponovljeno, već *ono ponovljivo*: „(...) upravo zato što je to strukturalna mogućnost koja je potencijalno ‘na delu’ čak i tamo gde se čini da se faktički nije dogodila.”³³ Analogno, mogućnost jezika se ne iscrpljuje u konkretnom saopštenju, već u *saopštivosti* duhovnog

³⁰ Smatramo da je ovaj prilično doslovno preveden sufiks opravdan s obzirom da neke reči sa pomenutim sufiksom u srpskom jeziku već postoje, na primer to su reči *modifikabilnost*, *falsifikabilnost*, *komunikabilnost*. Gramatički ove reči nastaju izvesnim poimeničavanjem glagola i na taj način sugerišu na mogućnosti, na primer: mogućnost stvari da bude modifikovana – modifikabilnost. S druge strane, u srpskom jeziku neke reči sa istom konotacijom grade se i na drugačiji način, na primer u paru reči *prevoditi* – *prevodivost*. U tom smislu, koristićemo varijante u skladu sa upotrebom u srpskom jeziku. Takođe, Paić sugeriše isti prevod Veberove knjige. (Videti u: Paić, Ž., *Anđeo povijesti i mesija događaja*, str. 59).

³¹ Weber, S., *Benjamin's abilities*, str. 40.

³² Derida, Ž., “Potpis, Događaj, Kontekst”, u *Delo* br. 6., 1984., str. 6.

³³ Weber, S., *Benjamin's abilities*, str. 6.

bića koja u celosti određuje biće jezika. Drugim rečima, mogućnost-da-se-bude-saopštenim, izvesna „(iter)-abilnost” saopštavanja, predstavlja presudnu kategoriju Benjaminove teorije jezika.

U nastavku, na Veberovom tragu, pokušaćemo da pokažemo još jednom isti Benjaminov misaoni gest, na primeru eseja koji takođe pripada njegovoj „ranoj” fazi te razmatra figuru koja će nama biti važna – figuru prevodioca. Čuvenom *Zadatku prevodioca* pristupićemo naivno, onako kako mu na početku svog teksta posvećenom istom eseju pristupa Pol de Man (Paul de Mann) koji se pita: „(...) šta Benjamin kaže?”³⁴. Benjamin, uistinu, na početku iznosi nekoliko nesvakidašnjih stavova zbog kojih se neočekivana jednostavnost de Manovog polazišta čini opravdanom. Naime, „(...) nijedna pesma ne poprima svoje važenje od čitaoca, niti ma koja slika od posmatrača, niti simfonija od slušalaca”³⁵. Isto tako, nastavlja Benjamin, niti jedan prevod ne zadobija važenje zbog čitaoca³⁶. Prevod, dakle, ne služi nekakvom pragmatizmu čitanja i potrebi da original stigne do što većeg broja recipijenata koji ne čitaju jezik originala. Derida primećuje da u ovom eseju postoje još dva početna negativna određenja: „(...) prevođenje nije suštinski namenjeno komuniciranju (...)”³⁷. Ukoliko prevod nije namenjen recipijentu, utoliko komunikacioni potencijal između prevoda i čitaoca naprosto nije važan. Izvornik i prevod suštinski ne komuniciraju, njihov odnos je, Derida primećuje, izmešten³⁸. Na koncu, posledica date izmeštenosti koju ćemo u nastavku podrobnije analizirati jeste i to da prevod nije reprezentacija ili reprodukcija: „Prevod nije ni slika ni

³⁴ De Man, P., „O ‘Prevodiočevom zadatku’ Valtera Benjamina”, u *Reč. Časopis za književnost i kulturu*, godina V, broj 47/48., B92, Beograd, 1998., str. 114.

³⁵ Benjamin, V., „Zadatak prevodioca”, u *Iskustvo i siromaštvo: izabrani ogledi o iskustvu* (priredio Jovica Aćin) Službeni glasnik, Beograd, 2020., str. 17.

³⁶ Isto, str. 18.

³⁷ Derida, Ž., „Kule Vavilonske – Vavilonski obrti”, u *Reč. Časopis za književnost i kulturu*, godina V, broj 47/48., B92, Beograd, 1998., str. 131.

³⁸ Isto.

kopija”³⁹. Štaviše, za Benjamina, najgori prevodi su oni koji nastoje da budu verna kopija te da se mimetički kreću između jezika izvornika i sopstvenog jezika. Međutim, šta onda prevod jeste?

Na postavljeno pitanje, Benjamin, na početku, odgovara škrto: „Prevod je izvestan oblik”⁴⁰. U nastavku, Benjamin neće reći kakav je to oblik – jedino što znamo jeste da je izvestan. Međutim, Benjamin već u narednim rečenicama kaže: „(...) u izvorniku leži zakon prevođenja, zakon koji je određen prevodivošću izvornika.”⁴¹ Temeljni zakon prevođenja, centralna kategorija jeste *prevodivost* izvornika – da bismo razumeli prevođenje, potrebno je da gledamo izvornik. Pre svega, reč *prevodivost*, kako to i Veber vešto primećuje, zadobijena je opisivanom strategijom: to je virtuelizacija reči prevod. Pojam prevodivosti nameće dva pitanja, od kojih je prvo: „Da li će delo među svim svojim čitaocima ikad naći odgovarajućeg prevodioca?”⁴² Ovo pitanje, smatra Benjamin, u osnovi skriva dublji smisao prevođenja, s obzirom na to čitavu problematiku svodi na isključivu vezu sa čovekom⁴³. U prethodnoj analizi, teorija jezika koja proteruje svaki fenomen jezika koji nije u službi puke ljudske komunikacije naziva se buržoaskom. Analogno tome, teorija prevođenja prema kojoj bi se smisao prevođenja iscrpljivao u obezbeđivanju adekvatne komunikacije dva faktička jezika, čini se, ima iste, građanske manire: „(...) prevod ne nalikuje na original onako kao što dete liči na roditelja (...)”⁴⁴. Umesnije, prema Benjaminu, bilo bi pitanje: „Da li to delo svojom suštinom samo dozvoljava da bude prevedeno, pa prema tome, saglasno sa značenjem tog oblika, čak i zahteva da bude prevedeno?”⁴⁵ Prevodivost je tako upisana u samu strukturu izvornika: delo je prevodivo onoliko koliko dozvoljava i zahteva da bude prevedeno.

³⁹ Isto.

⁴⁰ Benjamin, V., „Zadatak prevodioca”, str. 18.

⁴¹ Isto.

⁴² Isto.

⁴³ Isto, str. 19.

⁴⁴ De Man, P., „O ‘Prevodiočevom zadatku’ Valtera Benjamina”, str. 116.

⁴⁵ Benjamin, V., „Zadatak prevodioca”, str. 19.

Mogućnost prevođenja se tek posledično nalazi u umu i rukama prevodioca, ona se primarno nalazi u samom izvorniku. Vezu između izvornika i prevoda Benjamin naziva životnom, upravo zbog toga što prevod proizilazi iz izvornika relacijom *nadživljavanja*⁴⁶. Delo nastavlja da živi kroz prevod. Tačnije, ono ne nastavlja da živi tako što *preživljava*, ono *nadživljava* prevod u onom smislu u kojem je potrebno da izvornik umre da bi se kroz prevod ponovo rodio. „Ili, da zaoštrimo paradoks: originalno delo može opstati samo onoliko koliko je u stanju da se oprostí od sebe i postane nešto drugo. To je njegov kvalitet ‘prevodivosti’, njegove ‘prevodivosti’. Njegovo biće konvergira sa svojim biće-prevedenim.”⁴⁷ Smrt izvornika, te njegova mogućnost da se nanovo rodi upisana je u samu strukturu prevodivosti. Prevod i izvornik učestvuju u univerzalnom jezičkom poretku, te je to učešće garancija nadživljavanja: „(...) čist jezik – pojačan tako medijem prevođenja, još punije osvetljava izvornik”⁴⁸. Čist jezik, međutim, nije metafizički idealni jezik sa kojim se onda prevod samerava. Naprotiv, insistira de Man: „(...) on je večna razlika koja nastanjuje sve jezike”⁴⁹. Drugim rečima, čist jezik jeste beskrajni univerzum mogućnosti ispoljavanja jezika. Upravo s obzirom na takvo razumevanje čistog jezika, moguće je da, Deridinim rečima, odnos između prevoda i izvornika bude *izmešten*. Smisao prevoda, dakle, nije u prevodu: suštinska odredba prevoda data je u samom izvorniku kao prevodivost, kao svet različitih mogućnosti da se bude prevedenim, mogućnosti za ponovnim rođenjem, za podrugojačivanjem. Drugim rečima, pojam koji nosi čitav Benjaminov diskurs o prevođenju, temeljno je određen svojom virtualnošću – mogućnošću da se postane drugim. Ta virtualnost jeste realnost *ovde-strukture*, *realnost pojma*: prevodivost je realnost izvornika. Do tog pojma Benjamin dolazi istom jezičkom strategijom

⁴⁶ Isto, str. 20.

⁴⁷ Weber, S., *Benjamin's abilities*, str. 61.-62.

⁴⁸ Benjamin, V., „Zadatak prevodioca”, str. 34.

⁴⁹ De Man, P., „O ‘Prevodiočevom zadatku’ Valtera Benjamina”, str. 122.

koja inspiriše Veberovu interpretaciju: poimeničavanjem glagola *prevoditi*.

PRIPOVEDAČ: PRIČA I SAOPŠTIVOST ISKUSTVA

Godine 1936., odmah po završavanju svog čuvenog eseja o umetničkom delu, Benjamin je napisao esej o pripovedanju Nikolaja Ljeskova (Никола́й Семёнович Леско́в) – *Pripovedač: razmatranja uz delo Nikolaja Ljeskova*. Dati esej, međutim, nije tematizovan u Veberovoj studiji. Razlog tome je, čini se, to što jezička strategija koju autor opisuje, naročito u prvom delu svoje studije, nije primetna u ovom eseju. Bez obzira na to, shodno nastojanjima ovog rada, pokušaćemo da razmotrimo fenomen priče i pričanja, ne bismo li u svetlu prethodnih rasprava videli još jedan prostor mogućnosti koji Benjaminova misao detektuje.

Raspravljajući o Ljeskovljevom pripovedačkom talentu, Benjamin primećuje proces specifičan za sopstvenu savremenost: proces iščezavanja pripovedanja⁵⁰. Svojevrsno isparavanje pripovedanja ima isti koren kao i čuveno iščeznuće aure – to se dešava usled mogućnosti masovne proizvodnje i tehnološkog napretka. Pojava štampe kao bitan događaj modernosti dovela je do toga da je „(...) na poprište stupio jedan novi oblik priopćavanja (...) taj novi oblik priopćavanja jest informacija”⁵¹. Za Benjaminu, naime, diskursi informacije i pripovedanja nalaze se u zaoštrenom odnosu: informacija počinje da dominira nad svim oblicima pripovesti tako ih potiskujući. Kako je štampa izvesno poreklo date dominacije, ona se ponajbolje vidi u novinama: „(...) u prikazivanju novinske priče, mešanju u privatne živote pojedinaca, i držeći se ideje da se zadovolje najneposredniji interesi čitalaca, štampa napada i javni status iskustva

⁵⁰ Pereira, I. S. P., Doecke, B., “Storytelling for ordinary, practical purposes (Walter Benjamin’s ‘The Storyteller’)”, u *Pedagogy, Culture & Society*, vol. 24, no. 4, Routledge, Taylor & Francis Group, 2016., str. 539.

⁵¹ Benjamin, W., „Pripovjedač: razmatranja uz djelo Nikolaja Ljeskova”, u *Estetički ogledi*, Školska knjiga, Zagreb 1986., str. 170.

i autoritet tradicije”⁵². Čitalac novinskog članka, dakle, zainteresovan je isključivo za informacije koje ga se najneposrednije tiču. Nasuprot tome, „(...) vijest koja je dolazila iz daleka – bilo iz prostorne daljine tuđih zemalja, bilo iz vremenskih daljina predaje – raspolagala je autoritetom koji joj je pribavljao vrijednost, pa i ondje gdje se nije podvrgavala kontroli.”⁵³ Priča koja vuče poreklo iz davnina, priča koja govori o dalekim zemljama, priča koja u svakodnevnoj realnosti nema nikakve veze sa našim životima, nije niti dosadna niti suvišna. Naprotiv, ona je zavodljiva, iako je njena faktička istinitost u celosti neproverljiva. Novinar se, s druge strane, vodi činjenicom da je njegovoj publici interesantniji požar u komšiluku, nego li revolucija u Madridu, kako navodi utemeljivač lista „Figaro” kojeg Benjamin citira⁵⁴. Informacija svoj smisao crpi iz svoje puke razumljivosti⁵⁵ i proverljivosti – ona mora biti jasna. Čak i ukoliko informacija nije direktno proverljiva čitaocu, ona mora biti logična i sadržati uzročno-posledične relacije. S druge strane, priči je dozvoljena apsolutna neproverljivost. Neproverljiva priča crpi svoj autoritet iz magije, čuda, neočekivanog, nepristupačnog te neverovatnog, dok je informacija koja za razum nije prihvatljiva naprosto beskorisna. U tom smislu, Rohlic (Reiner Rochlitz) primećuje da je na mesto „estetičke istine” koja je figurirala u pripovedanju, došla „diskurzivna istina” informacije⁵⁶. Razlog zbog kojeg je, za Benjamina, baš Ljeskov figura pripovedača krije se u njegovom talentu da priču ostavi otvorenom bez nametanja određenog i nedvosmislenog čitanja čitaocu – to je upravo ono što priču čini čudesnom. Čitaocu je „(...) ostavljeno na volju da stvar poslaže kako razumije, pa time ono što je

⁵² Rochlitz, R., *The Disenchantment of Art: The Philosophy of Walter Benjamin*, The Guilford Press, New York, 1996., str. 191.

⁵³ Benjamin, W., „Pripovjedač: razmatranja uz djelo Nikolaja Ljeskova”, str. 171.

⁵⁴ Isto.

⁵⁵ Isto.

⁵⁶ Rochlitz, R., *The Disenchantment of Art: The Philosophy of Walter Benjamin*, str. 191.

ispripovijedano postiže raspon titranja koji informaciji nedostaje”⁵⁷. Raspon titranja je raspon prepričavanja: to je prostor reinterpetacije u kojem priča svakim ponavljanjem postaje drugačija. Informacija je, s druge strane, onakva *kakva jeste*, koliko god puta se ponovila i za sve nas.

Paralelno sa iščezavanjem priče, u savremenost iščezava i „(...) autoritet smrti, autoritet ‘prirodne istorije’ u koju je upisana sudbina stvorenja”⁵⁸. Benjamin primećuje da je umiranje nekada predstavljalo javni događaj – ukućani, komšije i porodica okupljali su se pored samrtne postelje pričajući priče, razmenjujući iskustva i pouke. S druge strane, „(...) umiranje se tokom novog vijeka sve više istiskuje iz opažajnog svijeta živih”⁵⁹. Smrt se i prostorno izmešta: ona se dešava u bolnici daleko od očiju bližnjih koji bi nastojali da o njoj govore. Život umirućeg, postaje, na samrti, građa za novu priču. U tom smislu, njegov život dobija svoj nasledni oblik⁶⁰: priča prevazilazi smrt, upokojeni nadživljava samog sebe kroz priču.

Tri godine pre eseja o Ljeskovu, Benjamin piše tekst *Iskustvo i siromaštvo* koji može poslužiti kao ilustracija njegovog razumevanja pripovedanja. Naime, Benjamin tvrdi da savremenost donosi specifično osiromašenje iskustvom. Datu tvrdnju prikazuje interesantnom pričom vezanom za preživjele vojnike iz Prvog svetskog rata: „Ne, sada se već čini jasnim: iskustvo je izgubilo na vrednosti, i to u onoj generaciji koja je od 1914. do 1918. morala da iskusi neke od najmonstruoznijih događaja u istoriji”⁶¹. Dakle, preživeli vojnici bi trebali biti bogati iskustvom: iskusili su užasavajuće događaje koji su nesvakidašnji čak i iz istorijske

⁵⁷ Benjamin, W., „Pripovjedač: razmatranja uz djelo Nikolaja Ljeskova”, str. 174.

⁵⁸ Rochlitz, R., *The Disenchantment of Art: The Philosophy of Walter Benjamin*, str. 189

⁵⁹ Benjamin, W., „Pripovjedač: razmatranja uz djelo Nikolaja Ljeskova”, str. 174.

⁶⁰ Isto, str. 175.

⁶¹ Benjamin, W., “Experience and poverty”, u *Selected Writings, vol 2, part 2*, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, 1999., str. 731.

perspektive. Kako su, onda, iskustvom siromašni? „Nije li još tada primećeno da se mnogo ljudi sa fronta vraćalo u tišini? Ne bogatiji, nego siromašniji saopštivim iskustvom?”⁶² Preživeli vojnik, dakle, iz ovog ili onog razloga, stravična preživljena iskustva čuva za sebe. O njima ne govori drugima, te ukoliko o njima uopšte i razmišlja, on razmišlja u sablasnoj tišini. Dakle, iskustvo, ukoliko nije saopštivo, ne postoji: vojnik cenzuriše potonji život sopstvenom iskustvu tako što o njemu ćuti. Njegovo individualno iskustvo ne da se reinterpretirati, te ostaje samo individualno, što dovodi do oskudevanja iskustvom. Na vezu pripovedanja i iskustva, Benjamin upućuje na samom početku teksta: on priča priču o ocu koji je na samrti prevario svoje sinove, rekavši im da se u vinogradu krije zakopano blago⁶³. Sinovi su kopali i tražili, ali nisu pronašli nikakvo blago. Međutim, s obzirom na to da je vinograd u celosti prekopan, dogodine je rodio bolje nego bilo koji drugi u okruženju. „U tom smislu, očeva priča imala je pouku, ona je prenela određeno iskustvo: „(...) blagoslov leži u vrednom radu, a ne u zlatu.”⁶⁴ Iz perspektive informacijskog diskursa, dakle, očeva priča je naprosto lažna: u vinogradu nema nikakvog zlata. Međutim, ukoliko oca shvatimo kao pripovedača, utoliko on zaista sinovima prenosi određeno iskustvo, na osnovu kojeg su se, posredno, materijalno okoristili. Drugim rečima, priča otvara prostor mogućnosti različitih tumačenja i doživljaja. Kao takva, ona nije naprosto tačna ili netačna. Priča, poput pominjanog izvornika, u svoju strukturu ima upisanu mogućnost postajanja drugačijom, nadživljavanja, preporoda. U tom smislu, za razliku od informacije, priča ima bitno virtuelnu prirodu: realnost njenog pojma jesu mogućnosti budućih prepričavanja – nadživljavanja. Priča je, dakle, *iterabilna*. Iskustvo, posredstvom priče, takođe nadživljava samo sebe. Uslov za to je, kako smo videli na primeru vojnika, saopštivost.

⁶² Isto.

⁶³ Isto.

⁶⁴ Isto.

ISTORIČAR: SADA-VREME I PONOVLJIVOST DOGOĐENOG

Benjaminovo razumevanje istorije te zadatka istoričara razasuto je u raznim tezama te esejima: pre svega, od *Arkada*, preko njegovog eseja posvećenog Eduardu Fuksu (Eduard Fuchs), do čuvenih teza o istoriji iz 1940. godine. Ne bismo li zadobili celovitiji pogled na njegov pojam istorije, u želji da dati pojam interpretiramo na tragu prethodnih rasprava, osvrnućemo se, na početku, na Benjaminovo razumevanje vremena u širem smislu te na kritiku ideje progressa. Ukidanje ideje progressa, naime, svojevrsan je cilj: „Moglo bi se reći da je jedan od metodoloških ciljeva ovog dela demonstracija istorijskog materijalizma koji u sebi ukida ideju progressa.”⁶⁵ Nasuprot progressa, istorijski materijalizam nastoji da ustanovi pojam „ostvarenja”⁶⁶. Progressivizmom je korumpirana i konkretna ideološka linija: socijaldemokratija, svojom bespogovornom verom u napredak koji se predstavlja kao kakva metafizička nužnost. U tom smislu, socijaldemokrate, prema Benjaminu, ne interesuju ni društvene činjenice: večni progres suštinski je nezadrživ⁶⁷, te se dolazak besklasnog društva na istorijsku pozornicu može prilično spokojno čekati. Uloga istoričara, filozofa, proletera ili komunističke partije time je minimalizovana: revolucija nije ni katastrofa, ni rez, niti skok, ona je nužna posledica. „Benjamin veruje da fašizam može biti pobeđen jedino razbijanjem svakog samozadovoljstva koje podstiče vera u progres socijaldemokrata. Za to je potrebna katastrofička apercepcija istorije.”⁶⁸ Najčuveniju misaonu sliku katastrofičke istorije Benjamin nam nudi analizirajući sliku *Angelus novus*, analizirajući anđela raširenih očiju i krila: „Mora biti da tako izgleda anđeo istorije. Ono što se nama javlja kao lanac događaja, on vidi kao jednu jedinu katastrofu, koja bez prestanka gomila ruševine na

⁶⁵ Benjamin, W., *The Arcades Project*, str. 460. (sveska N)

⁶⁶ Isto.

⁶⁷ Benjamin, V., „O pojmu istorije [teze]”, u *Anđeo istorije*, Službeni glasnik, Beograd, 2017., str. 161.

⁶⁸ Beiner, R., “Walter Benjamin’s Philosophy of History”, u *Political Theory*, vol. 12, no. 3, Sage Publications, 1984., str. 428.

ruševinama i baca mu ih pred noge.”⁶⁹ Nizanje događaja unutar nekog predvidivog logičkog sistema samo je naša iluzija: za anđela istorije to je nepovezana gomila ruševina. „Iz Raja duva oluja i puni mu krila, i tako je jaka da anđeo više nije u stanju krila da sklopi. (...) Ono što nazivamo napredak jeste ta oluja.”⁷⁰ Sam anđeo se, međutim, pred olujom nemoćan: ne može joj se odupreti. Istorijske događaje, dakle, niko ne može predvideti i niko ih ne može kontrolisati. Anđeo ih vidi, kako primećuje Koneli (James Connelly), ali ih ne može izreći – to je grafički prikaz iluzije progresa⁷¹. Progres međutim, razume se, postoji – poput opisivane oluje. Problem je u tom što se on predstavlja kao univerzalni ključ za tumačenje istorije: „Drugim rečima: čim postane zaštitni znak istorijskog procesa kao celine, pojam progresa ukazuje na nekritičko hipostaziranje, a ne na kritičko ispitivanje.”⁷² Problem nije ekskluzivno teorijski – Benjamin smatra da su skrštene ruke socijaldemokratije opasne u konkretnom istorijskom trenutku. Naime, neprijatelji će blagonaklono dočekivati fašizam u njemu uvidevši novi stepen razvoja⁷³.

Nasuprot opasnom progresizmu, Benjamin uvodi koncepciju *sada-vremena*: „Istorija je predmet konstrukcije čiji prostor nije homogeno i prazno vreme, nego ono koje je ispunjeno sada-vremenom. Tako je za Robespjera antički Rim bio prošlost nakrcana tim *sada-vremenom*, prošlost koju je on istrkao iz kontinuuma istorije.”⁷⁴ Francuskim revolucionarima antički Rim nije bio puka prošlost, on se nije naprosto desio, već se kroz revoluciju reinkarnirao. Kada u razumevanje uključimo ovaj koncept, tada prestaju da važe svakodnevne vremenske odrednice: prošlo, sadašnje i buduće⁷⁵. Dve epohe se u

⁶⁹ Benjamin, V., „O pojmu istorije [teze]”, str. 157.

⁷⁰ Isto.

⁷¹ Connelly, J., “Facing the Past: Walter Benjamin’s Antitheses”, u *The European Legacy*, vol. 9, no. 3, Published online, 2007., str. 319.

⁷² Benjamin, W., *The Arcades Project*, str. 478. (*sveska N*)

⁷³ Benjamin, V., „O pojmu istorije [teze]”, str. 161.

⁷⁴ Isto.

⁷⁵ Lindroos, K., *Now-Time/Image-Space: Temporalization of Politics in Walter Benjamin’s Philosophy of History and Art*, University of Jyväskylä, Finland, 1998., str. 84.

slučaju buržoaske revolucije spajaju – nijedna nije *prošla*, zato govorimo o *sada-vremenu*. Sat i kalendar dobro ilustruju Benjaminovu koncepciju: kazaljke na satu otkucavaju homogeno iznova i iznova. S druge strane, „(...) ponavljanje kalendara signalizira trenutak u vremenu čija suštinska vrednost ga izdvaja – ‘izbija’, Benjaminovim revolucionarnim rečnikom – iz dosadnog kontinuuma istorije.”⁷⁶ Tako nastaju praznici: dani sećanja⁷⁷. U tom smislu, dani u kalendaru prosto nemaju isti značaj: neki od njih su potencijalno krcati *sada-vremenom*. Značaj ove postavke ogleđa se u odbijanju klasičnog razumevanja istorijskog događaja. Naime, vreme nije homogeno i ne teče pravolinijski: u tom smislu nije moguće uhvatiti ono što on naziva „bilo-jednom” događaja. „Ranije se smatralo da je fiksna tačka pronađena u ‘onom što je bilo’, i sadašnjost se angažovala pokušavajući da skoncentriše snage spoznaje na ovom tlu.”⁷⁸ Ukoliko je događaj „bio-jednom”, utoliko je njegov život principijelno završen. Naprotiv, imajući u vidu logiku *sada-vremena*, događaj uvek ima priliku da se ponovo desi, da nadživi samog sebe u nekoj drugačijoj konstelaciji. Tome svedoči i sam Benjamin u *svesci N*: „Ne radi se o tome da prošlost baca svetlo na sadašnjost, niti da sadašnjost osvetljava prošlost; radije, slika je ta u kojoj se, kao u blesku, ono što je bilo i ono što je sad sreću u konstelaciji.”⁷⁹

Prema Benjaminu, istoricizam je način govora o istoriji koji odgovara progresivističkom razumevanju vremena. Njemu je suprotstavljen pogled istorijskog materijalizma, koji uključuje koncepciju *sada-vremena* te nastoji da se bavi konstrukcijom. Historicism predstavlja istoriju pobednika: „(...) to je samo ona istorija koja pobednike vidi kao one koji su zaista pobedili, a ubijene kao one

⁷⁶ Torbidoni, J. M., “Blasting the Continuum of History: Walter Benjamin’s ‘Now-time’ and the Recovery of Experience”, u *Thémata. Revista de Filosofía*, no. 63, 2021., str. 170.

⁷⁷ Benjamin, V., “O pojmu istorije [teze]”, str. 163.

⁷⁸ Benjamin, W., *The Arcades Project*, str. 883.

⁷⁹ Isto, str. 463. (*sveska N*)

koji su ‘stvarno ubijeni’⁸⁰. Ovaj pogled počiva na uverenju da je moguće uhvatiti ono stvarno, ono *bilo-jednom* događaja, ne uviđajući, međutim, da je pri samom odabiru te razumevanju onog „što se stvarno desilo” na delu izvesna interpretacija te intervencija. Imajući dato u vidu, istoricizam završava kao himna pobednicima svrstavajući se tako uz interese vladajuće klase, s obzirom na to da vladajuća klasa svoje mesto nasleđuje od „minulih pobednika”. Nasuprot tome, materijalizam staje na suprotnu stranu: „Teže je slaviti spomen na bezimene nego na one čuvene, ne isključujući književnike i mislioca. Istorijska konstrukcija je posvećena pamćenju bezimenih i anonimnih.”⁸¹ Moguća strategija istoricizma jeste i pokušaj proizvodnje istorija različitih disciplina: on odbacuje „(...) apstraktni gest ‘kulture istorije’ koja bi obuhvatila u sebe različite diskurse”⁸². U *Paralipomeni* Benjamin navodi: „Da bi svi trenuci u istoriji čovečanstva bili uključeni u istorijski lanac, oni moraju da budu svedeni na zajednički imenilac – kulturu, prosvetćenost, objektivni duh ili kako god to neko zvao.”⁸³ Ne bi li sačuvao predstavu progresiva, istoricizam stvara iluziju lančanog kauzalnog odnosa među istorijskim događajima. Da bi mogao stvoriti datu iluziju, on mora da posegne za svojom najopasnijom agendom: ona se krije u predstavi o uhvatljivom *bilo-jednom* događaja. Istorija koja nam isporučuje šta je bilo jednom, dati događaj konzervira, objašnjava, određuje: „istorija koja prikazuje stvari ‘kakve su zaista bile’, bila je najjači narkotik veka”⁸⁴. U *Tezama* Benjamin okosnicu istoricizma određuje još oštrije: on ono *bilo-jednom* naziva prostitutkom u bordelu istoricizma, u čijem okrilju drugi venu, dok istorijski materijalista izbegava odnos sa tom prostitutkom⁸⁵.

⁸⁰ Vardoulakis, D., “The Subject of History: The Temporality of Parataxis in Benjamin’s Historiography”, u *Walter Benjamin and History* (ed. by Andrew Benjamin), Continuum, London – New York, 2005., str. 127.

⁸¹ Benjamin, V., „Paralipomena uz ‘O pojmu istorije’”, u *Anđeo istorije*, Službeni glasnik, Beograd, 2017., str. 177.

⁸² Eagleton, T., *Walter Benjamin or Towards a Revolutionary Criticism*, Verso Editions and NLB, London, 1981., str. 56.

⁸³ Benjamin, V., „Paralipomena uz ‘O pojmu istorije’”, str. 170.

⁸⁴ Benjamin, W., *The Arcades Project*, str. 463. (sveska N)

⁸⁵ Benjamin, V., „O pojmu istorije [teze]“, str. 164.

Teri Iglton (Terry Eagleton) ovu metaforu smatra neprijatnom: ona evocira seksističku sliku vampirske žene⁸⁶ od koje muškarac ljubomorno čuva svoje seme. Bez obzira na opisanu nelagodnost – ova metafora predstavlja plodan prikaz Benjaminovog mišljenja. Naime, odnos u bordelima nastoji ostati бесплодним: tako je i sudbina historiografskog odnosa prema „događaju kako se on stvarno desio“ бесплодна – on ne može roditi ništa novo što već nije inkorporirano u zvanični, pobjednički diskurs o istoriji.

„Istorizam prikazuje večnu sliku prošlosti; istorijski materijalizam prikazuje svaki put dato neko iskustvo s prošlošću, iskustvo koje je jedinstveno.“⁸⁷ Da bi se, dakle, moglo govoriti o *bilo-jednom*, neophodno je implicitno tvrditi da se događaj desio i da kao takav pripada večnoj slici prošlosti. Nasuprot tome, istorijski materijalista „(...) teži ka tome da zadrži neku sliku prošlosti onakva kakva se ona iznenada pojavljuje istorijskom subjektu u trenutku opasnosti.“⁸⁸ Dakle, istorijsko znanje pojavljuje se poput bleska i fragmentarno – u specifičnom približavanju onoga što je bilo sa sadašnjošću. Ukoliko bi pozitivističko-istoricistički pogled podrazumevao stav da „istina ne može pobeći“, utoliko Benjamin najodlučnije raskida sa tim stavom⁸⁹. Istina ne postoji po sebi i fiksirano: naprotiv, ona se pojavljuje poput munje, sine u trenutku i u tom trenutku je nužno da istorijski materijalista bude budan – tako da datom slikom ovlada. Međutim, ovo ne treba razumeti strogo jednosmerno: ne radi se o tome da slika blesne sama od sebe te ju je potrebno samo artikulirati. „U određenim trenucima prepoznavamo da je vreme sadašnjice, vreme u kojem živimo, domaćin dijalektičkim slikama prošlosti. Autentični trenutak inovativne sadašnjosti prekida kontinuitet istorije i odvaja se od njenog homogenog toka.“⁹⁰ U tom smislu, posao istoričara podrazumeva

⁸⁶ Eagleton, T., *Walter Benjamin or Towards a Revolutionary Criticism*, str. 47.

⁸⁷ Benjamin, V., „Kolekcionar i istoričar: Eduard Fuks“, u *Andeo istorije*, Službeni glasnik, Beograd, 2017., str. 95.

⁸⁸ Benjamin, V., „O pojmu istorije [teze]“, str. 154.

⁸⁹ Benjamin, W., *The Arcades Project*, str. 463. (sveska N)

⁹⁰ Connelly, J., *Facing the Past: Walter Benjamin's Antitheses*, str. 323.

prepoznavanje specifičnog *sada-vremena*, te konstrukciju istorijskog događaja opasnog po poredak. Drugim rečima, istorijski događaj se nije naprosto desio te ga treba misaoni obraditi, naprotiv, istorijski događaj tek treba da se desi kroz konstrukciju istorijskog materijaliste. Prava slika prošlosti samo fragmentarno blesne: ali ne slučajno, već u istorijskom trenutku u kojem sada-vreme dolazi u jednoj naročitoj blizini prema istorijskom događaju. Istorijski materijalista, s druge strane, treba da montira sliku koja stvara taj specifični osećaj blizine. „On uočava konstelaciju u kojoj njegova sopstvena epoha stupa u vezu s sa nekom određenom ranijom. Tako on uspostavlja pojam sadašnjosti kao ‘sada-vreme’ u kojem su parčići mesijanskog⁹¹ vremena.”⁹² Imajući u vidu postavku ovog rada, možemo zaključiti: istorijski događaj je dat u potencijalu – nedostatak njegovog *bilo-jednom* znači da njegova istorija nije gotova. Naprotiv, događaj sebe nadživljava kroz konstelaciju u koju ga postavlja istorijski materijalista, te kroz *sada-vreme* u kojem će se ponovo javiti. Istorija je, čini se, šansa. Prošlost nije završena, te ukoliko želimo da zaoštrimo, možemo reći: prošlost je u budućnosti. „Većita svetiljka je slika prave istorijske egzistencije. Ona citira prošlo, plamen koji je nekad bio upaljen – da traje ‘in perpetum’, pri čemu ga neprestano pothranjuje.”⁹³

ZAVRŠNA REČ

„-Abilnosti” kojima Benjamin u jezičkom smislu pribegava u svojim ranim esejima gde tematizuje jezik, čini se, strukturno ostaju

⁹¹ *Mesijansko vreme* predstavlja značajnu Benjaminovu koncepciju koja je značajno primećena i od strane teoretičara koji pišu o Benjaminu. Međutim, ta koncepcija izmiče okvirima ovog rado naročito u pogledu na njegovu strukturu i pristup. Bilo kako bilo, *mesijansko vreme* može biti inspirativno i za montiranje još jednog sklopa na tragu ove filozofije – za montiranje sklopa jezik-istorija. (Više o tome videti u: Agamben, G., “Language and History in Benjamin”, u *Differentia: Review of Italian Thought*, Vol. 2, No.2, 1988.)

⁹² Benjamin, V., „O pojmu istorije [teze]“, str. 166.

⁹³ Benjamin, V., „Paralipomena uz ‘O pojmu istorije’“, str. 178.

sadržane tokom njegovog mišljenja sve do kasne marksističke faze u kojoj piše o istoriji. Naime, kao što je sudbina izvornika u budućnosti, tako je i sudbina priče u rukama pripovedača koji treba da joj ponudi sopstveno nadživljavanje. Isto tako, istorija je u izvornom odnosu prema svakoj sadašnjosti⁹⁴, istorijski događaj ima specifičnu “(iter)-abilnost” da se ponavlja drugačijim u budućnosti. Virtuelnost priče je, kao što smo videli, njena ontološka realnost. Isto tako, virtuelnost istorijskog događaja predstavlja njegovu realnost: događaj je bremenit različitim budućim interpretacijama/konstelacijama, kroz koje će nastaviti da živi i fundamentalno utiče na svako „buduće” vreme. Posao, dakle, prevodioca, pripovedača i istoričara umnogome je sličan: oni treba da istražuju zadate prostore virtuelnosti te konsteliraju. Poput filozofa kojeg smo pominjali na početku rada, potrebno je da mozaički pristupe prevodivosti i ostalim „-abilnostima”.

U nadi da ćemo stvar, na kraju, učiniti jasnijom, posegnućemo za još jednom slikom. Naime, u *Zadatku prevodioca* Benjamin navodi da je prevod specifičan s obzirom na to da „(...) vodi računa o naknadnom sazrevanju tuđe reči, koliko i o porođajnim mukama sopstvene”⁹⁵. De Man, na ovom mestu, primećuje simptomatično prevodilačko rešenje: prilikom prevođenja eseja na francuski, dvojica prevodilaca opredeljuju se za isto rešenje. Rečju, „(...) prevode ‘Wehen’, što znači ‘bolovi’, kao ‘porođajni bolovi’, bolovi koji se javljaju naročito prilikom porođaja. Gandijak to čini sasvim izričito, on kaže ‘les douleurs obstetricales’ u najdoslovnijem, kliničkom značenju; Zon kaže ‘porođajni bolovi’. Neobjašnjivo je zašto to čine.”⁹⁶ De Man smatra da je upravo dimenzija *nadživljavanja* izvornika, misteriozno povukla prevodioce da govore o porođaju. U tom smislu, čini se da je fenomen originala u izvesnom smislu trudan: trudan je mogućnostima sopstvenog podrugojačivanja, upravo u kontekstu iterabilnosti. Kujundžić (Dragan Kujundžić), shodno

⁹⁴ Benjamin, V., „Kolekcionar i istoričar: Eduard Fuks“, str. 95.

⁹⁵ Benjamin, V., „Zadatak prevodioca“, str. 25.

⁹⁶ De Man, P., „O ‘Prevodiočevom zadatku’ Valtera Benjamina“, str. 117.

navedenom, govori o ginekološkoj dimenziji Benjaminove misli⁹⁷: „original je implantant u placenti svoje drugosti, otuđen (‘befremd’), u smislu koji ovoj reči pridaje Breht, u mestu svoga rođenja (‘in statu nascendi’) koje mu ne pripada i koje ga nužno obeležava u njegovoj raspolućenosti, ili, tačnije, u ponovnom rađanju u drugom jeziku”⁹⁸. Ponovno rađanje, raspolućenost, ono je što smo nazivali virtuelnom strukturom originala. U placenti originala njegova je budućnost, te se Kujundžić dalje igra rečima: „Kako da prevedem igru reči iz engleskog teksta, kao što je eufonijska igra reči ‘place’ i ‘placenta’, na primer, u moj jezik, u kojem reč ‘place’, ‘mesto’, ne priziva ovo mesto svih mesta (‘the place of all places’), placentu rođenja.”⁹⁹ Poput placente originala, drugost je upisana i u strukturu priče, te u strukturu istorijskog događaja. Prevodilac, pripovedač i istoričar se tako, u izvesnom smislu, bave ginekologijom: oni istražuju placentu fenomena. Njihov zadatak je, da kroz različite rekombinacije, dakle, montaže sitnih delova, obezbede fenomenima novi i drugačiji život, čija je mogućnost u njihove „originale” već upisana.

LITERATURA

- Agamben, G., “Language and History in Benjamin”, u *Differentia: Review of Italian Thought*, Vol. 2, No. 2, 1988., str. 169—183.
- Beiner, R., “Walter Benjamin’s Philosophy of History”, u *Political Theory*, vol. 12, no. 3, Sage Publications, 1984., str. 423—434.
- Benjamin, V., *Porijeklo njemačke žalobne igre*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1989.
- Benjamin V., *O jeziku uopšte i jeziku ljudi*, u *Eseji*, Nolit, Beograd, 1974., str. 29—45.
- Benjamin V., „O pojmu istorije [teze]”, u *Anđeo istorije*, Službeni glasnik, Beograd, 2017.

⁹⁷ Kujundžić, D., „Benjaminova ginekologija: nacrt za jednu teoriju izdaje”, u *Reč. Časopis za književnost i kulturu*, godina V, broj 47/48., B92, Beograd, 1998.

⁹⁸ Isto, str. 149.

⁹⁹ Isto, str. 160.

- Benjamin V., „Paralipomena uz ‘O pojmu istorije’“, u *Andeo istorije*, Službeni glasnik, Beograd, 2017.
- Benjamin V., „Zadatak prevodioca“, u *Iskustvo i siromaštvo: izabrani ogledi o iskustvu*, Službeni glasnik, Beograd, 2020.
- Benjamin W., „Pripovjedač: razmatranja uz djelo Nikolaja Ljeskova“, u *Estetički ogledi*, Školska knjiga, Zagreb, 1986., str. 166—187.
- Benjamin W., *The Arcades Project*, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, 1999.
- Benjamin, W., „Experience and poverty“, u *Selected Writings, vol. 2, part 2*, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, 1999., str. 731—736.
- Connelly, J., „Facing the Past: Walter Benjamin’s Antitheses“, u *The European Legacy*, vol. 9, no. 3, Published online, 2007.
- De Man, P., „O ‘Prevodiočevom zadatku’ Valtera Benjamina“, u *Reč. Časopis za književnost i kulturu*, godina V, broj 47/48., B92, Beograd, 1998., str. 110—123.
- Derida, Ž., „Potpis, Događaj, Kontekst“, u *Delo* br. 6, 1984., str. 7—35.
- Derida, Ž., „Kule Vavilonske – Vavilonski obrti“, u *Reč. Časopis za književnost i kulturu*, godina V, broj 47/48., B92, Beograd, 1998., str. 124—142.
- Eagleton, T., *Walter Benjamin or Towards a Revolutionary Criticism*, Verso Editions and NLB, London, 1981.
- Finkelde, D., „The Presence of the Baroque: Benjamin’s ‘Ursprung des deutschen Trauerspiels’ in Contemporary Contexts“, u *A Companion to the Works of Walter Benjamin* (ed. Goebel J. R.), Camden House, New York, 2009., str. 46—69.
- Friedlander E., *Walter Benjamin: A Philosophical Portrait*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, London, England, 2012.
- Kujundžić, D., „Benjaminova ginekologija: nacrt za jednu teoriju izdaje“, u *Reč. Časopis za književnost i kulturu*, godina V, broj 47/48., B92, Beograd, 1998. str. 147—163.
- Lindroos, K., *Now-Time/Image-Space: Temporalization of Politics in Walter Benjamin’s Philosophy of History and Art*, University of Jyväskylä, Finland, 1998.
- Pereira, I. S. P., Doecke, B., „Storytelling for ordinary, practical purposes (Walter Benjamin’s ‘The Storyteller’)“, u *Pedagogy, Culture & Society*, vol. 24, no. 4, Routledge, Taylor & Francis Group, 2016., str. 537—549.
- Rochlitz, R., *The Disenchantment of Art: The Philosophy of Walter Benjamin*, The Guilford Press, New York, 1996.

- Salzani, C., “Review of ‘Review of Sam Weber, Benjamin’s –abilities’”, *Bryn Mawr Review of Comparative Literature*, Vol. 7, No. 1, Bryn Mawr College, 2008., str. 1—12.
- Stern, A., “‘The Mother of Reason and Revelation’: Benjamin on Metaphysics of Language”, *Critical Horizons*, published online, 2017.
- Štrajn D., “The Principle of Montage and Literature: Fragmented Subjectivity as the Subject-matter in Novel, Film and Digital Forms of Naration”, u *Primerjalna književnost*, vol. 37, no. 2, Ljubljana, 2014., str. 39—53.
- Torbidoni, J. M., “Blasting the Continuum of History: Walter Benjamin’s ‘Now-time’ and the Recovery of Experience”, u *Thémata. Revista de Filosofía*, no. 63, 2021., str. 154—173.
- Vardoulakis, D., “The Subject of History: The Temporality of Parataxis in Benjamin’s Historiography”, u *Walter Benjamin and History* (ed. by Andrew Benjamin), Continuum, London – New York, 2005., str. 118—136.
- Weber S., *Benjamin’s abilities*, Harvard University Press, Cambridge, 2008.

LUKA RUDIĆ

University of Novi Sad, Faculty of Philosophy

TRANSLATOR – STORYTELLER – HISTORIAN: MONTAGE OF THE VIRTUAL IN THE WORK OF WALTER BENJAMIN

Abstract: Walter Benjamin’s philosophy is often interpreted regarding to different stages of his philosophy. Considering the themes of his works, a division between different stages definitely stands. However, in this paper, we will try to show that there is a certain line that connects different phases of his thought path, by analyzing different essays that do not belong to the same phases of his philosophy. The line that connects different phases, above all, is revealed through the concept of virtuality. Benjamin tries to think about spaces of different possibilities of phenomena to manifest themselves differently in the future. His concepts are open to their own afterlife. In that sense, by analyzing his early essays about language and translation, along with his late essays about storytelling and history, we will

try to show that the tasks of the translator, storyteller, and historian are a lot more alike than they may seem to be.

Keywords: Benjamin, language, translation, storytelling, iterability, history, historical materialism, virtuality

Primljeno: 15.8.2023.

Prihvaćeno: 27.10.2023.